

MUZEUL JUDEȚEAN
„AURELIAN SACERDOȚEANU” VÂLCEA

BURIDAVA

XIV

Râmnicu Vâlcea
2020

MUZEUL JUDEȚEAN
„AURELIAN SACERDOȚEANU” VÂLCEA

BURIDAVA

Studii și materiale
XIV

Râmnicu Vâlcea
2020

Colegiul științific / Scientific Board:

Dr. Nikolaus Boroffka, *Deutsches Archäologisches Institut*, Berlin
Dr. Sabin Adrian Luca, *Brukenthal National Museum*, Sibiu
Dr. Cristian Schuster, *Vasile Pârvan Institute of Archaeology*, Bucharest
Dr. Silviu Purece, *Lucian Blaga University*, Sibiu

Colegiul de redacție / Editorial Board:

Dr. Claudiu Aurel Tulugea – redactor șef/chief editor
Dr. Ion Tuțulescu
Dr. Ionuț Dumitrescu
Dr. Carol Terteci
Elena Mitrana

Tehnoredactare / Computer editing: Carol Terteci

Coperta / Cover design: Carol Terteci, Marius Drăghicean

Traduceri / Translations: Ana Maria Tulugea

Responsabilitatea legală pentru conținutul științific al articolelor le revine în totalitate autorilor / The legal responsibility for the content of articles lies with the authors

Revista a fost acreditată de CNCS la categoria C (2012), cod CNCS: PN-II-ACRED-AR-2012-0172 / The Journal has been established by The National Research Council (CNCS) at C category (2012), code: PN-II-ACRED-AR-2012-0172

ISSN 0258-140X

MUZEUL JUDEȚEAN “AURELIAN SACERDOȚEANU” VÂLCEA

Adresa / Address: Calea lui Traian, nr.143, Râmnicu Vâlcea,
ROMÂNIA

Tel./fax: 004/ 0250 738121

E-mail: muzeuljudeteanvalcea@gmail.com

Tipar executat de / Printed by: PCPrint

www.pcprint.ro

Cuprins / Contents

Arheologie / Archaeology

Claudiu TULUGEA

Statuetă antropomorvă din os din colecțiile Muzeului Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea //

Anthropomorphic bone statuette from the collections of the "Aurelian Sacerdoțeanu" History Museum of Vâlcea County

9

Ion TUȚULESCU, Carol TERTECI, Andrei HEROIU

Contribuții la sfârșitul epocii bronzului în nord-estul Olteniei. Așezarea de la Zătreni, punct La Peșceana //

Contributions to the End of the Bronze Age in Northeastern Oltenia

17

Cătălin BORANGIC

Pumnalul de tip sica de la Brăneț, Olt //

The sica-type dagger from Brăneț, Olt

61

Istorie / History

Dragoș-Ionuț ECATERINESCU

Istoria cărții vâlcene. Centrul de la Govora //

The History of Vâlcea Book. Govora Center

74

Sorin OANE

Țărănimea vâlceană în politica românească interbelică //

Valcea peasantry in Romanian Interwar Policy

92

Liliana BEU

Ștefan Drăghicescu – ostaș credincios al partidului național liberal și deputat al țăranilor //

Ștefan Drăghicescu – faithful soldier of the national liberal party and deputy of the peasants

121

Dan MOROIANU

Crucea Roșie Română între 1876-1947 //

The Romanian Red Cross between 1876-1947

142

Mioara BURLUȘEANU

Date despre minoritatea evreiască din Pitești //
Data about the Jewish minority in Pitești **153**

Rodica Gabriela HERBEL

Biserica de lemn din satul Cioponești, comuna Stănești //
The wooden church from Cioponești village, Stănești commune **161**

Sabin LUNGOI

Casa memorială „Elena Farago” //
„Elena Farago” Memorial House **170**

Ionuț SĂRARU

Conacul Bălceștilor – Arc peste timp (1828-1948) //
Bălceștilor Mansion – Arch over time (1828-1948) **179**

*Numismatică și Sigilografie / Numismatics and Sigilography***Valentin DOLFI**

Un antoninian din tezaurul de la Ioneștii Govorii, jud. Vâlcea //
One Antoninian from the hoard from Ioneștii Govorii, Vâlcea County **189**

Laurențiu-Ștefan SZEMKOVICS

Sigilii ale domnitorului Constantin Brâncoveanu (1688-1714) //
Seaux du souverain Constantin Brâncoveanu (1688-1714) **195**

*Artă / Art***Diana MIREA, Dragoș-Ionuț ECATERINESCU**

„Un zugrav” transilvănean în custodia Muzeului de Arheologie și Artă Religioasă „pr. Gheorghe I. Petre-Govora” //
„A painter” from Transylvania in the Custody of the Museum of Archeology and Religious Art “Priest Gheorghe I. Petre-Govora” **220**

Adela BARBU-MAIER

Mobilierul pirogravat și pictat de la Conacul Bălceștilor //
Pyrographed and painted furniture from Bălceștilor Mansion **226**

Etnografie / Ethnography

Ionuț-Gabriel DUMITRESCU

Vetre de civilizație românească. Țara Loviștei: patrimoniu și valorizare muzeală //

Hearts of Romanian civilization. Loviștei Country: heritage and museum enhancement

235

Oana Ștefana FLORESCU

Valori ale portului popular vâlcean //

Values of the Vâlcea Folk Costume

245

Alexandru ZAMFIR

Sărbători și obiceiuri de primăvară în Vâlcea //

Holidays and Spring Customs in Vâlcea

258

Restaurare-Conservare / Restoration-Conservation

Diana MIREA

Restaurarea Icoanei Maica Domnului cu Pruncul – Studiu de caz //

The Restoration of the Icon of the Mother of God with the Baby - Case study

263

Daniela BEU

Restaurarea unei ii din colecția Muzeul Satului Vâlcean //

The Restoration of a Romanian blouse from the collection of the Village Museum of Vâlcea

270

Rodica ROTARU

Protejarea patrimoniului muzeal – expoziția de bază a Muzeului de Artă „Casa Simian” //

The Protection of the Museum Heritage - Main Exhibition of Simian House Art Museum

275

Omagiu / Tribute

Claudiu TULUGEA

In Memoriam Petre Purcărescu //

In Memoriam Petre Purcărescu

281

Valori ale portului popular vâlcean

Oana Ștefana Florescu*

Keywords: *folk costume, The Village Museum of Vâlcea County, exhibition.*

Abstract: *Values of the Vâlcea Folk Costume. The exhibition presents a selection of pieces from the Vâlcea folk costume in the collection of the Village Museum. The most valuable costumes were chosen from an ethnographic, artistic and documentary point of view.*

Durabilitatea și vigoarea unei națiuni și culturi este argumentată de portul popular, acest martor tăcut peste veacuri, fiind moștenirea fără egal a culturii din care ne tragem rădăcinile. Personalitatea zonelor și subzonelor etnografice este pusă în valoare de costumul popular care se înfățișează în fața noastră în diverse tipuri și variante¹.

În reliefarea identității unui popor, veșmântul constituie emblema sa de recunoaștere, marca apartenenței la un anumit spațiu cultural, alături de limbă, obiceiuri și tradiții². Un muzeu etnografic reprezintă o memorie a tradiției iar, în substanța acestuia, memoria cifrată în port a fost întotdeauna dominantă³.

Ansamblul vestimentar constituie un domeniu complex al artei populare, la alcătuirea căruia s-au folosit materii prime, diferite tehnici caracteristice, specializate. Portul popular a fost întotdeauna legat nemijlocit de viața de zi cu zi a omului, ca mod de exprimare a experienței, simbolizând acumularea unui adevărat tezaur tehnic și estetic, în acord cu preferințele diferitelor comunități în spiritul specific românesc⁴.

Expoziția prezintă o selecție de piese ale portului popular vâlcean aflate în colecția din Muzeul Satului Vâlcean.

* **Oana Ștefana Florescu**, muzeograf, Muzeul Județean Aurelian Sacerdoțeanu Vâlcea, e-mail: stefana_dosa@yahoo.com.

¹ Munteanu 2015, p. 55.

² Bâlcă 2006, p. 5.

³ Munteanu 2015, p. 61.

⁴ Stoica, Onoiu 2018, p. 14.

Au fost alese cele mai valoroase din punct de vedere etnografic, artistic și documentar.

Putem distinge două direcții convergente de dezvoltare a actului de cultură numit “*portul țărănesc vâlcean*”: pe de o parte s-a dezvoltat un costum cu puternice caracteristici locale, dar în același timp s-a purtat portul adus de oierii transhumanți din Mărginimea Sibiului, costumul cu “*fotă de Argeș*” sau vâlnicul de Olt și Dolj. Expoziția se oprește doar la primul aspect, la piese de port caracteristice zonei centrale a Vâlciei, creații de excepție ale meșterilor locali. Situarea în timp acoperă o perioadă cuprinsă între sfârșitul secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea.

1. PEȘCHIR (fig. 1)

Reprezentativ pentru vechea modalitate de învelire a capului în ocazii mai speciale, acest peșchir este o piesă foarte veche, de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Piesa de formă dreptunghiulară, țesută simplu, în războiul cu două ițe, din fire de bumbac, a fost apoi împodobită cu bogate broderii dispuse pe capetele peșchirului.

Broderia cu motive geometrice înscrise în pătrat este realizată cu fire de bumbac vișiniu, fir metalic și băteală, în vechi tehnici “*brodat peste fire*”, “*broderie orientală*”.

Firul metalic auriu și băteală, folosite pentru delimitarea motivelor sau completarea spațiilor libere, aduc un spor de frumusețe și strălucire.

2. ZĂVELCA ALBĂ (ZĂVELCA VÂNĂTĂ), ZĂVELCA ROȘIE, ÎNSCORȚATĂ (fig. 2)

Cele două piese ale portului femeiesc vâlcean erau purtate pereche, peste poalele cămășii cu betele care fixau talia. Zăvelca albă, considerată de specialiști o creație vâlceană, este atestată din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și rămâne prezentă pe teritoriul Vâlciei în prima jumătate a secolului al XX-lea. Confecționarea ei trebuie să dea dovadă de pricepere și chiar simț artistic. Pe țesătură, din lână pentru urzeală și băteală, vopsite vegetal cu coajă de “*anine*”, brodată cu bumbac alb, ornamentică geometrică; motive înscrise în pătrat sau registre verticale. Broderia, cu fir metalic, delimita registrele ornamentale și aducea personalitate compoziției ornamentale, care are similitudini cu cea a peșchirului.

Zăvelca albă nu s-a mai confecționat în a doua jumătate a secolului al XX-lea, dar s-a păstrat în lăzile de zestre și, apoi, în colecții. Purtată împreună cu zăvelca roșie înscorțată sau cu vâlnicul plisat, zăvelca albă marca specificul local al costumului femeiesc.

Zăvelca roșie (**fig. 3**) înscorțată este țesută din bumbac, pentru urzeală, și lână pentru băteală, rezultatul fiind o țesătură de factura “scoarței”. Textura, coloritul și ornamentica, având mici motive geometrice, sunt dispuse în registre orizontale, toate fiind asemănătoare vâlnicului. Purtată împreună cu zăvelca albă și, mai târziu, cu multe alte variante, zăvelca roșie își păstrează plasarea ei “pe spate”, compoziția ornamentală, cu registre orizontale egale, pe toată suprafața, o deosebește de zăvelcile înscorțate din restul Olteniei.

În perioada interbelică apar zăvelcile perechi confecționate din bumbac mercerizat sau mătase, tipologie preluată și de atelierele manufacturiere din zonă.

3. CĂMAȘA FĂRĂ POALE (IE) (fig. 4)

Poate fi datată la sfârșitul secolului al XIX-lea, atât prin decorul foarte stilizat, cât și prin coloritul deosebit, “*brun-verzui, obținut în urma vopsirii firelor de arnici cu coajă de anin*”. Compoziția ornamentală este cea tradițională: “*altiță*” pe umerii cămășii, “*încrețul*” brodat cu arnici galben și “*blană*” (broderie compactă) pe mânecile și pieptul cămășii. Motivele decorative geometrice foarte deosebite sunt folosite pentru alcătuirea “*altiței*”, iar pe mâneci și piept este folosit motivul “*trifoi*”, foarte stilizat, multiplicat în romburi concentrice.

Broderia cu arnici brun-verzui, pe fondul alb al pânzei, “*încrețul*” galben și gulerul discret, policrom, aduc un accent personal fără să tulbure armonia ansamblului. Această cămașă era purtată cu poale din pânză țesută, cu vâlnicul și zăvelca “*vânăță*”. “*Betele cu mărgele*” subliniau talia. Iar peșchirul acoperea capul în legături meșteșugite. Așa arată portul unei neveste din Vâlcea, pe la sfârșitul secolului al XIX-lea.

4. CĂMAȘĂ FEMEIASCĂ (IE) (fig. 5)

Lucrată în prima jumătate a secolului al XX-lea, este deosebită prin îndepărtarea de vechea ornamentală ce acoperea spații largi cu broderii prețioase.

Decorul acestei piese respectă tradiția, dar altița este ușor simplificată fiind acoperită cu romburi și stelute, încrețul este redus la un rând brodat cu arnici alb, iar pe mânecă sunt trei registre ce lasă spații albe între ele. Mâneca se termină cu “*volan*” bogat împodobit prin broderii în tehnici vechi “*cusut pe crețuri*”, “*șabac*” și “*brodat peste fire*”.

Frumoase prin realizarea tehnică și un simț deosebit al stilizării, chenare cu mici motive geometrice mărginesc registrele principale de pe mânecile și pieptul cămășii. Broderia cu arnici vișiniu se desfășoară pe fondul alb, echilibrată și prețioasă până la ultimul detaliu.

5. CĂMAȘĂ FEMEIASCĂ (IE) (fig.6)

Piesă de port femeiesc deosebită prin valoarea sa etnografică și artistică. Mânecile largi și foarte lungi sunt atașate, prin “*cheițe*” duble, de sânii cămășii pe linia umerilor. Decorul cu motive geometrice urmărește compoziția cu altița, încreț și blană, respectând vechile legi nescrise ale tradiției.

Altița este formată din șapte registre orizontale, despărțite de linii simple, dar între primul registru de pe umăr și următorul se află un spațiu numit “*despărțire*”, el fiind marcat de un registru cu mici motive geometrice, diferite de celelalte. Este o marcă a vechimii această despărțitoare, ea purtând un sens de evocare a forțelor divine care să o protejeze pe cea care purta cămașa.

Toate motivele decorative și câmpii ornamentali ai portului popular erau purtătoare de sensuri ce veneau din vremuri ancestrale. Mai târziu, pe altiță era brodat un registru cu motivul “*crucii*” care putea să apară și pe încreț cu rolul de protecție împotriva forțelor malefice.

6. ZĂVELCA ALBĂ (ÎN PÂNZĂ) și ZĂVELCA ROȘIE “ÎNSCORȚATĂ” (fig. 7)

Cele două piese se purtau pereche peste poalele cămășii, respectând situarea zăvelcii roșii “*pe spate*”; ele au alcătuit costumul femeiesc cu zăvelci, care se dezvoltă paralel cu costumul având ca piesă principală vâlnicul. Zăvelca albă este confecționată dintr-o stofă țesută din lână, pe care s-au brodat motive înscrise în pătrate, ce acoperă toată suprafața piesei. Motivele fitomorfe, stilizate, brodate cu fire albe de arnici, sunt mărginite de linii simple realizate cu un fir metalic. Chenarul cu motive diferite din partea de jos și colții croșetați pe trei margini ale piesei dau originalitate și vorbesc despre măiestria femeii care a lucrat zăvelca.

7. CĂMAȘĂ BĂRBĂTEASCĂ (fig. 8)

Confecționată din pânză de casă, croită în linii drepte și încheiată cu bogate “*cheițe*”, cămașa bărbătească este împodobită cu broderii în tehnica “*șabac*”, executate cu acul, folosind bumbac sau mătase albă. Broderia mai discretă, cu mici motive stilizate, este aplicată pe umeri și pe lângă gât.

Pe poale, un registru mai lat cu motive geometrice, brodate în tehnica “*cusut pe dos*”, este completat cu “*șabace*”.

Brâul roșu, țesut în război și decorat cu motive geometrice policrome, era nelipsit în portul bărbaților.

8. CĂMAȘĂ FEMEIASCĂ FĂRĂ POALE (fig. 9)

Deosebită prin lungimea și amploarea mânecilor, cămașa este împodobită cu mari spații de broderie acoperind mânecile. Alțița foarte amplă, cu motive vegetale înscrise în romb, cusute în punct românesc cu arnici roșu și negru, este susținută de încrețul lat brodat cu mătase albă. Pe mânecă și piept motivele florale sunt dispuse în registre generoase. Proporțiile ample și bogăția decorului dau valoare artistică acestei piese de excepție.

9. ZĂVELCĂ ÎN PÂNZĂ (fig. 10)

Țesută din lână neagră, în războiul cu ițe, zăvelca este apoi brodată în “*punct românesc*” cu arnici crem și “*umplutură*” cu lână de mai multe culori: roșu, verde, albastru.

Motivul decorativ “*pomișor*” se multiplică în rânduri oblice, pornind din centru spre cele două margini. În partea de jos, un chenar discret și ciucuri scurți arată că piesa este purtată “*pe față*”, peste poale.

10. CĂMAȘĂ FEMEIASCĂ FĂRĂ POALE (IE) (fig. 11)

Are croiul tradițional, cu piesele încheiate “*pe muchie*”, fără cheițe. Broderia cu arnici albastru este executată în tehnici complicate și vechi: piezuri, cusături cu fir metalic. Decorul este geometric: romb, spirală.

11. CĂMAȘĂ FEMEIASCĂ (IE) (fig. 12)

Cusută pentru o femeie tânără, această cămașă a fost purtată la horă și putea foarte bine să fie integrată costumului de mireasă, pentru că, într-o perioadă mai veche de timp, „*cămașa cusută cu roșu*” era obligatorie. Este interesant decorul de pe mâneci, cu încrețul brodat cu arnici galben, pe care se detașează motivul „*cruce*” cusut cu arnici roșu.

Motivul „*coarnele berbecului*” este repetat în rânduri oblice, dispuse pe mâneci. Preferința pentru dispunerea oblică a registrelor decorative aplicate pe cămăși sau zăvelci arată dorința de a face demonstrația măiestriei tehnice și de a obține compoziții ornamentale inedite.

12. COSTUMUL FEMEIESC CU ZĂVELCI (fig. 13)

Se compune din cămașă lungă, cu poale, aleasă în război, cu arnici negru, motivul decorativ fiind „*frunza de viță*” stilizată. Zăvelca în pânză, cu același motiv decorativ, este brodată cu arnici crem. Zăvelca roșie înscorțată cu mici motive geometrice alese în război. Betele sunt țesute și marchează talia și marama din borangic, țesute în război, cu decor bogat realizat prin alesătură cu mătase și fir metalic.

Motivul decorativ frunza de viță acoperă mânecile și pieptul cămășii, iar pe zăvelcă este repetat, acoperind toată suprafața. Completarea cu mărgelile colorate aduce o unitate de stil în compunerea ansamblului.

13. COSTUMUL FEMEIESC CU VÂLNIC (OPREG) (fig. 14)

Vâlnicul este piesa principală și centrul de greutate în această variantă a portului femeiesc vâlcean. Țesut din lână, în tehnica scoarțelor, vâlnicul specific zonei este decorat cu mici motive geometrice și linii simple, alternând astfel încât decorul să fie vizibil pe fața pliseului iar liniile pe partea ascunsă. Purtat împreună cu zăvelca albă și cămașă lungă, cu mâneci și decor bogat, vâlnicul dădea caracteristica locală costumului.

Deosebit prin armonia ansamblului în care compoziția ornamentală și cromatica pieselor se reunesc într-o unitate de stil, rezultată după secole de rafinare a tehnicilor de lucru, dar și a simțului artistic. Marama de borangic, țesută în război, este foarte prețioasă prin calitatea deosebită a țesăturii, dar mai ales prin decorul bogat cu motive vegetale stilizate, realizat în tehnica „*șabace în război*”. Întregul costum este sărbătoresc și a fost purtat în ocazii speciale, de mai multe generații de femei ale aceleiași familii.

14. COSTUM DE MIREASĂ (fig. 15)

La începutul secolului al XX-lea, dar mai ales în perioada interbelică, este frecventă cămașă femeiască decorată cu broderii și șabace executate cu mătase sau bumbac alb și crem. Rezultatul este deosebit prin eleganța croielii și măiestria broderiilor. Același decor era brodat și în partea de jos a poalelor, peste care se purtau zăvelcile perechi, țesute din mătase și fir metalic, având decor geometric concentrat pe capătul piesei.

Decorul acestor zăvelci este inspirat de fota argeșeană și, de multe ori, erau cumpărate din târguri, fiind confecționate în atelierile meșteșugărești din zonă. Marama era purtată uneori de tânăra mireasă, după moda occidental dar, de cele mai multe ori, era purtată de

femeile căsătorite. Obiceiul “*legatului*” din nunta românească marchează momentul trecerii tinerei la statutul de nevestă. Vâlcea a fost vestită pentru frumoasele marame țesute din borangic și împodobite cu adevărate dantele realizate în război.

15. COSTUM DE GINERE (fig. 16)

Această piesă de excepție este o creație mai specială, atipică, ea fiind confectionată cu multă măiestrie, pentru un ginere deosebit, dintr-o familie înstărită.

Este confectionat din pânză fină de bumbac și respectă croiul tradițional, varianta cu mânecă largă fără manșete. Cămașa este frumos încheiată cu cheițe și dantele croșetate introduse pe linia umărului. Decorul cu motive geometrice, cusute cu fir metalic, este dispus pe mâneci, piept și poale. Aceleași motive sunt cusute și pe pantalonii ce formează costumul împreună cu cămașa, brăul roșu de lână și batista de ginere prinsă pe piept. Batistele de ginere erau lucrate cu multă atenție, brodate cu fire colorate de lână și având ciucuri pe margini, ele erau dăruite nuntașilor mai importanți și împodobeau ploștile.

16. COJOACELE (PIEPTARE) (fig. 17)

Pieptarele confectionate din blană argăsită de miel și împodobite cu broderii măiestre completeau costumul de sărbătoare. Meșterii cojojari din comunele Stoenеști, Bârlogu, Tomșani, Bărbătești aveau ateliere și ucenici, lucrând pieptare pentru cei care le comandau dar și pieptare simple, căciuli, cojoace lungi și altele, pe care le vindeau în târguri.

Pieptarele expuse sunt lucrate de meșterii Constantin Negoescu și Constantin Bănacul din comuna Bărbătești. Ei au lucrat până în a doua jumătate a secolului trecut și au îmbogățit multe colecții muzeale și particulare.

Meșterul Constantin Bănacul, cunoscut în țară și în străinătate pentru frumoasele pieptare brodate cu lână și împodobite cu paete, era un adevărat suflet de artist. Îl găseai mereu lucrând, dar uneori lăsa din mână acul și lua condeiul pentru a pune în versuri gânduri despre rostul nostru în viață. Oamenii cu dragoste pentru frumos și respect pentru tradiție au continuat să practice meșteșugurile țărănești, cum au fost: țesutul, broderia, cojojăria, confectionarea podoabelor din mărgel și altele. Obiectele lucrate de ei se află acum în colecții, aducând bucurie iubitorilor de frumos

Portul popular vâlcean a devenit astăzi, în cea mai mare parte a satelor, port de ceremonie, marcă de apartenență la un teritoriu, respectiv comunitate, motiv de mândrie locală și națională⁵.

BIBLIOGRAFIE

Bâlcă 2006 – Maria Bâlcă, Costumul popular românesc, Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, București, 2006.

Munteanu 2015 – Simona Munteanu, *Dimensiunea antropologică a costumului popular*, în Drobeta, seria Etnografie, XXV, 2015, p. 55-68.

Stoica, Onoiu 2018 – Georgeta Stoica, Georgiana Onoiu, Portul popular din Vâlcea în colecțiile Muzeului Național al Satului „Dimitrie Gusti”, 2018.

⁵ Stoica, Onoiu 2018, p. 14.

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7

Fig. 8

Fig. 9

Fig. 10

Fig. 11

Fig. 12

Fig. 13

Fig. 14

Fig. 15

Fig. 16

Fig. 17